

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

“TASDIQLAYMAN”

**ETNOMADANIYAT
O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60112100-Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi

Fan/modul kodi Et208		O‘quv yili 2024-2025	Semestr 3-4	ECTS - Kreditlar 4 - 4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta’lim tili O‘zbek		Haftadagi soatlari 4 - 4	dars
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)		Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yukla ma (soat)
	Etnomadaniyat	60		60	120
2.	I. Fanning mazmuni. Etnomadaniyat fanini o‘qitishdan maqsad: - Xalqimizning tarixiy shakllanishi, o‘zbek xalqining etnogenezi, etnos sifatida o‘ziga xos xususiyatlari, an’ana, urf-odat va marosimlarili, qadimiy diniy tasavvurlarining arxiak izlari, milliy o‘zlikni anglash, milliy his-tuyg‘u, harakterning shakllanishiga ta’sir qiluvchi omillar, joy nomlari asosida tarixni qayta jonlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratadi. Milliy ma’naviyatimizga tegishli urf-odatlar an’analar, folklor namunalari, maqollar, topishmoqlar, diniy tasavvur va qarashlarning milliy o‘zlikni anglashdagi o‘rnini o‘rganish asosida o‘zbek xalqining boy madaniy-ma’naviy merosini tahlil qilish. Milliy o‘zlikni anglash masalasida etnomadaniyat va milliy mentalitetning o‘rnini aniqlash. Fanning vazifalari - talabalarda milliy g‘urur va milliy iftixor tuyg‘ularni yanada mustahkalash, milliy madaniyatimiz, ma’naviyatimizning tub negizlarini bilish va uni jahon hamjamiyatiga tanitish, milliy o‘zlikni anglash, oilaviy ma’rosimlarning asl mohiyatini chuqur anglash, milliy libos va taomlarimizning kelib chiqish tarixini hamda mazmunini teran bilib olish, moddiy merosimizni avaylab asrash, dunyo xalqlari o‘rtasida o‘zaro o‘xshash madaniyat namunalari o‘rganish, jahon davlatlarini yurtimiz etnomadaniyati, milliy urf-odat va an’analarga bo‘lgan qiziqishlarini yanada kuchaytirish yuzasidan bilimlarini oshirish, Markaziy Osiyo, xususan yurtimiz madaniyati tarixi haqida bildirilgan fikrlarga mantiqiy va tanqidiy mulohazalar bildirish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. II. Nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Etnomadaniyat fanining predmeti, obyekti va maqsad vazifalari Mustaqillik sharoitida xalqimizning turmush tarzi, urf-odat va an’analariga bo‘lgan e’tiborning kuchayishi. “Etnomadaniyat” fanining ijtimoiy fanlar tizimida tutgan o‘rni. Fanning predmeti, maqsad va vazifalari. “Etnomadaniyat” fanini o‘rganishga bo‘lgan ehtiyojning mavjudligi. Etnomadaniyat ijtimoiy borliqning barcha sohalari bilan bog‘liq polifunksional hodisa sifatida.				

2-mavzu. Markaziy Osiyo kishilik jamiyatining eng qadimiy markazlaridan biri sifatida.

Markaziy Osiyo kishilik jamiyatining eng qadimiy markazlaridan biri sifatida. Markaziy Osiyoda yashagan aholining qadimiy ma'naviy va madaniy qiyofasi. O'tmishdagi ajdodlarimiz madaniyatining rivojlanish kurtaklari. Zardushtiylik davrigacha va undan keyingi madaniy takomil. Ilk davlar birlashmalari, ilk shaharlar.

3-mavzu. Etnografiya muommolari.

Bugungi kunda o'tmish ajdodlarimiz hayoti, madaniyati, rasm-rusumlari hamda urf-odatlarini o'rganishning ahamiyati. Etnografiyaning antropologiya, arxeologiya, lingvistika, sotsiologiya, san'atshunoslik sohalar bilan uzviy aloqadorligi. Yangi ilmiy sohalar etnik antropologiya, paleontologiya, etnolingvistikaning etnoslarni o'rganishdagi imkoniyatlari.

4-mavzu. Etnos va etniklik. Markaziy Osiyo xalqlarining etnomadaniy tuzilishi.

Etnoslar muayyan tarixiy davrning ijtimoiy mahsuli sifatida. Elatni (millatni) belgilovchi muhim alomatlar: hudud, til, iqtisod, madaniyat, tarixiy qismatning umumiyligi, ong tizimi, etnos uyushqoqligi. Etnik birliklar shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar.

5-mavzu. Markaziy Osiyo xalqlarining ilk ajdodlari

Markaziy Osiyo xalqlarining ilk ajdodlari sak, massagetlar, baqtriyaliklar, xorazmliklar. Ularning hayot tarzi, geografik chegaralari, diniy e'tiqodi, xo'jalik shakllari, moddiy va ma'naviy madaniyati.

6. O'zbek xalqi etnogenezi bo'yicha ilmiy yondashuvlar

O'zbek xalqi etnogenezini o'rganishda muhim manbalar. O'zbek xalqining etnogenezi bo'yicha turli ilmiy qarashlar. Sobiq Ittifoq davrida etnogenez masalasiga hukmron mafkuraning ta'siri. O'zbek millatining shakllanish bosqichlari. Etnogenez masalasida mahalliy olimlar A.Asqarov va K. Shoniyoovlarning ilmiy yondashuvlari.

7. O'zbek xalqi etnogenezining davriy bosqichlari.

Millat, elat tushunchalari mazmuni. O'zbek xalqining xalq va millat sifatida shakllanish bosqichlari. Miloddan avvalgi 1 ming yillikdan – milodiy XVI asrgacha bo'lgan davrda o'zbek millati shakllanishidagi muhim sifatiy o'zgarishlar.

9 -mavzu. Etnik tarixga oid muhim manbalar.

Tarixiy manbalarning umumiy tavsifi. O'tmishni o'rganishda tarixiy manbalarning ahamiyati. Tarixiy manbalarning guruhlariga bo'linishi. O'zbek xalq etnik tarixini o'rganishdagi muhim manbalar. Yunon-rim, xitoy va fors manbalarida etnik tarixga oid muhim ma'lumotlar.

10-mavzu. Etnomadaniyatning rivojlanishida xalq o'yinlarining o'rni

Xalq o'yinlari -etnomadaniytning muhim tarkibiy qismi. "Ko'pkari", "Kurash", "Chillik", "Olomon", "Uloq" o'yinlarining xalq tafakkuri va jismoniy sifatlarini shakllantirishdagi ahamiyati.

11-mavzu. Qadimgi xalq folkori - etnomadaniyat tarixida muhim manba

O'zbek xalq folklori tarixi.. Qadimgi mif va afsonalar. Etnomadaniy jarayonlarning shakllanishida qadimgi davr folklorining o'rni va ahamiyati. Doston, ertak, rivoyat va miflar- haqiqatga eltuvchi ijod namunalari.

12-mavzu.O'zbek xalq og'zaki og'zaki ijodi: xalq maqollari, topishmoqlari

O'zbek xalq og'zaki ijodi. Maqollar va ularning yuzaga kelishi.Topishmoqlar – xalq zukkoligi va topqirligi mahsuli. Xalq qo'shiqlarining paydo bo'lishi. Doston – o'zbek folklorining keng tarqalgan va yirik janrlaridan biri.

13-mavzu. Xalq madaniy taraqqiyotda xalq teatrlarining o'rni

Insoniyatning madaniy taraqqiyoti tarixida teatrning o'rni. Dastlabki teatr uyushmalari. Xonliklar davrida qo'g'ichoq teatrlari faoliyati. Ilk milliy tatlarning shakllanishi va rivojlanishi. Xalq madaniyatining yuksalib borishida teatrning tutgan o'rni.

14-mavzu. Madaniy taraqqiyotda milliy raqslarning o'rni

Raq s san'ati qadimiy ritmik san'at turi sifatida. Xalqning his-tuyg'ulari, orzu-umidlari, ma'naviyatini aks ettirishda milliy raqslarning o'rni. O'zbek raqs maktablari va ularning o'ziga xos jixatlari. Xalq madaniyatining takomillashib borishida raqs san'atining o'rni.

15-mavzu. Etnopedagogika va milliy ma'naviyat.

Etnopedagogika va milliy ma'naviyat etnomadaniyatning tarkibiy qismi sifatida. Millatning shakllanishida milliy tarbiyaning o'rni. Xalq ijodiyotining va xalq pedagogikasi bilan uyg'unligi.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Etnomadaniyat fanining predmeti, obyekti va maqsad vazifalari
2. Markaziy Osiyo kishilik jamiyatining eng qadimiy markazlaridan biri sifatida.
3. Etnografiya muommolari.
4. Etnos va etniklik. Markaziy Osiyo xalqlarining etnomadaniy tuzilishi.
5. O'zbek xalqining etnogenezi.

6. Etnik tarixga oid muhim manbalar.
7. Etnomadaniyatning rivojlanishida xalq o'yinlarining o'rni
8. Qadimgi xalq folklori-etnomadaniyat tarixida muhim manba
9. Milliy taraqqiyotda xalq teatrlari va milliy raqslarning o'rni
10. Etnopedagogika va milliy ma'naviyat. An'anaviy oila-turmush marosimlari-xalq madaniyatining fenomeni.
11. Moddiy madaniyatning etnologik yo'nalishda tadqiq etilishi. O'zbek xalqi moddiy madaniyatida qadimiy diniy tasavvurlar va qarashlarning arxiak izlari.
12. Etnomadaniyat va milliy o'zlikni anglash. Milliylik falsafiy axloqiy kategoriya sifatida.
13. Ekologik ong va etnomadaniyat. Etnomadaniyatning milliy g'oya bilan mushtarakligi.
14. Etnomadaniyat va etnopsixologiya. Etnik va ijtimoiy xotira
15. Toponomika milliy o'z-o'zini anglash, etnik xotira va etnik ongning tarkibiy qismi
16. Etnotsentrizm ommaviy ong va alohida shaxsning o'z-o'zini anglashdardagi psixologik mo'ljallar yig'indisi.
17. Etnik birliklar shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar.
18. Millatning shakllanishida milliy tarbiyaning o'rni. Xalq ijodi va xalq pedagogikasining uyg'unlashuvi.
19. Etnik xususiyatlarni saqlab qolish omillari va milliy marosimlarni tadqiq etish muammosi.
20. Etnomadaniyat va milliy mentalitetni rivojlantirish masalalari
21. Eng qadimiy davrdan boshlab shakllana boshlagan xalq o'yinlari–etnomadaniyatning tarkibiy qismi.
22. Tarixiy manbalarning guruhlariga bo'linishi.
23. "Etnomadaniyat" fanini o'rganish – davr taqozosi.
24. Zardushtiylik davrigacha va undan keyingi madaniy takomili
25. O'tmishdagi ajdodlarimiz madaniyatining rivojlanish kurtaklari .
26. Milliylik -falsafiy axloqiy kategoriya sifatida
27. Etnomadaniyat va milliy o'z-o'zini anglash
28. Ekologik ong va etnomadaniyat
29. Etnomadaniyatning milliy g'oya bilan mushtarakligi
30. Etnomadaniyat va etnopsixologiya.

Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

	Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: 1. Etnomadaniyat fanining predmeti, obyekti va maqsad vazifalari 2. Markaziy Osiyo kishilik jamiyatining eng qadimiy markazlaridan biri sifatida. 3. Etnografiya muommolari. 4. Etnos va etniklik. Markaziy Osiyo xalqlarining etnomadaniy tuzilishi. 5. O'zbek xalqining etnogenezi. 6. Etnik tarixga oid muhim manbalar. 7. Etnomadaniyatning rivojlanishida xalq o'yinlarining o'rni 8. Qadimgi xalq folklori-etnomadaniyat tarixida muhim manba 9. Milliy taraqqiyotda xalq teatrlari va milliy raqslarning o'rni 10. Etnopedagogika va milliy ma'naviyat. An'anaviy oila-turmush marosimlari-xalq madaniyatining fenomeni. 11. Moddiy madaniyatning etnologik yo'nalishda tadqiq etilishi. O'zbek xalqi moddiy madaniyatida qadimiy diniy tasavvurlar va qarashlarning arxiak izlari. 12. Etnomadaniyat va milliy o'zlikni anglash. Milliylik falsafiy axloqiy kategoriya sifatida. 13. Ekologik ong va etnomadaniyat. Etnomadaniyatning milliy g'oya bilan mushtarakligi. 14. Etnomadaniyat va etnopsixologiya. Etnik va ijtimoiy xotira 15. Toponomika milliy o'z-o'zini anglash, etnik xotira va etnik ongning tarkibiy qismi
3.	VII. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - Etnomadaniyat fanining predmeti, maqsad va vazifalari; - Etnomadaniyatning mohiyati rivojlanishi bilan omillar; - <i>Etnogenez va etnik tarixga oid muhim manbalar;</i> - Milliy o'zlikni anglashda etnomadaniyatning o'rni <i>to'g'risida bilimga ega bo'lishi;</i> - umuminsoniy qadriyatlar va madaniyatimizning uyg'unligi; - milliy ma'naviyatimiz ilmiy-nazariy asoslarining shakllanishi; - jahon ilmi va o'tmish ajdodlarimiz merosida etnik masalalarining nazariy jihatdan o'rganilishi; - shaxs va millat ma'naviyatining asosiy jihatlari; - ma'naviyat va ma'rifat, madaniyat, siyosat va axloqning o'zaro aloqadorligi; - madaniyatning shakllantiradigan asosiy mezonlar; - jahon madaniyati va milliy ma'naviyatimiz rivojining o'zaro nisbatlari; - etnik madaniyat takomilining asosiy davrlari; - bosh ma'naviy qadriyatlarimiz, ularning ahamiyati; - ma'naviyat va millat tarbiyasi; - milliy ma'naviyatimizda xalq hokimiyatchiligiga munosabat; - etnopedagogika va etnopsixologiya tushunchalarining mohiyati.

	- yosh avlodni ma'naviy jasorat ruhida tarbiyalash vazifalari; - mustaqil O'zbekistonda yosh avlod ma'naviy tarbiyasining dolzarb muammolari; - ma'naviy tarbiyani yo'lga qo'yishda ziyoli mas'uliyati haqida <i>bilishiva ulardan foydalana olishi</i>; - o'quvchilarga inson hayotida ma'naviyatning o'rni va ahamiyatini tushuntira olish; - mustaqil O'zbekistonda ma'naviyat masalalarining davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi va buning sabablarini tahlil eta olish; - o'quvchi yoshlarga milliy ma'naviyatimizning rivojlanish bosqichlari haqida bilim berish; - yosh avlodni umuminsoniy va milliy ma'naviy qadriyatlarimiz ruhida tarbiyalay olish; - ma'naviyatni shakllantiradigan asosiy mezonlar mohiyatini anglab yetish; - o'quvchilarda bosh ma'naviy qadriyatlarimizga sodiqlik tuyg'usini shakllantira olish; - yosh avlodni milliy madaniyatimizga sadoqat ruhida tarbiyalash <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim.</i>
4.	VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va hioya qilish uchun loyihalar
5.	IX. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma topshiriqlarni bajarishi zarur.
6.	X. Asosiy adabiyotlar: 1. Sobirova M., E. Xoliqov. Etnomadaniyat. O'quv qo'llanma. -T.: "Innovatsiya-Ziyo", 2021, 286 b. 3. Jabborov I. Antik madaniyat va ma'naviyat xazinasi. -T.: O'zbekiston, 1999.-221 b. 4. Jo'rayev M. «Sehrli» raqamlar siri. -T.: O'zbekiston, 1991.-110 b. 5. Ibrohimov A. Biz kim o'zbeklar. -T.: Sharq, 1999.-400 b.

XI. Qo'shimcha adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28 yanvar 2022 yildagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi taqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-80-soni Farmoni.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent, 2021. - 464 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. -T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017.
4. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. -T.: "O'zbekiston" NMIU, 2018.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
6. Ma'naviyat yulduzlari. -T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1999.
7. Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009.
8. Tarbiya. Ensiklopediya. Tuzuvchi: M.N. Aminov. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2010.
9. Temur tuzuklari.– T.: O'zbekiston NMIU, 2019.
10. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. – T.: Yangi asr avlodi, 2019.
11. Ma'naviyat yulduzlari. -T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1999.
12. Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009.
13. Tarbiya. Ensiklopediya. Tuzuvchi: M.N. Aminov. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2010.
14. Alisher Navoiy asarlari lug'ati. – T.: Akademnashr, 2017.
15. Temur tuzuklari.– T.: O'zbekiston NMIU, 2019.
16. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. – T.: Yangi asr avlodi, 2019.
17. Mirzayev T., Turdimov SH. va bosq. O'zbek folklori. – T.: Tafakkur bostoni, 2020

Axborot manbalari

<http://www.edu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi sayti.

<http://www.uzedu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi sayti.

<http://www.gov.uz>– O'zbekiston Respublikasi xukumat portal.

www.pedagog.uz

www.cspi.uz

www.pedagog.uz

www.edu.uz

www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O'z.MK)

www.ziynet.uz - Ziynet axborot-ta'lim resurslari portal

7. Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2023 yil "29" avgust, dagi qarori

	bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun ma'sul: N .M. Koshanova - CHDPU “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” kafedrası v.v.b., dotsent. (PhD)
9.	Taqrizchilar: N. A. Nazarov - CHDPU, “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” kafedrası professori, falsafa fanlari doktori (DSc) I.B.Siddiqov - FarDU falsafa kafedrası mudiri, falsafa fanlari doktori

